

Република България
ИКОНОМИЧЕСКИ
И СОЦИАЛЕН СЪВЕТ

А Н А Л И З

на тема

“СОЦИАЛНОТО ПРЕДПРИЯТИЕ И СОЦИАЛНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО”

(разработен по собствена инициатива)

София, 2013 г.

Икономическият и социален съвет на Р България включи в плана за дейността си през 2013 г. разработване на анализ на тема

“Социалното предприятие и социалното предприемачество”.

Разработването на проекта на анализа бе разпределено на Комисията по социална политика.

За докладчик бе определен Николай Николов – член на ИСС от група II – синдикати, председател на Комисията по социална политика.

На свое заседание, проведено на 13.06.2013 г., Комисията по социална политика обсъди и прие проекта на анализ.

На пленарна сесия от 27 юни 2013 г. Икономическият и социален съвет прие настоящия анализ.

Основни изводи и препоръки

1. В редица свои становища ИСС отбеляза, че социалната икономика заема сериозен дял от европейската икономика. В близо 2 млн. социални предприятия са ангажирани над 14 млн. души, което представлява почти 6,5 % от заетите в Европа.
2. ИСС констатира, е като ключов компонент на европейския социален модел социалните предприятия са устойчиви и ефективни в условията на криза. Социалните ползи от тях се измерват главно с интеграцията и реинтеграцията на хората в неравностойно положение в обществения живот, а икономическите и финансовите резултати - със спестяването на значителни публични средства, отделяни за социални помощи и обезщетения.
3. ИСС счита, че социалното предприемачество и социалните предприятия, като част от социалната икономика, представляват все още неоползотворен бизнес модел, който има свои специфични черти и характеристики.
4. Според ИСС, социалните предприятия в България трябва да бъдат стимулирани да се развиват като бизнес модел не само в рамките на т.нар. трети сектор чрез гражданските сдружения и фондации, но и да бъдат създавани в рамките на частния бизнес и инициативи.
5. ИСС констатира, че нормативната уредба у нас е разпокъсана и непълна, което затруднява сериозно развитието на социалната икономика и социалните предприятия.
 - 5.1. ИСС препоръчва да се подобрят правната и институционалната среда за функционирането на социалните предприятия. Необходимо е държавата да подкрепя развитието на социалните предприятия, като ясно регламентира конкретните насърчителни мерки и облекчения за тях и се съобрази с определението за социално предприятие, дефинирано в наскоро приетия ключов документ на ЕС за социално предприемачество¹.
 - 5.2. ИСС потвърждава позицията си, изложена в становището “Социалната икономика – възможности и перспективи за развитие в България”, че социалното предприятие и социалното

¹ Регламент на ЕП и Съвета относно европейски фондове за социално предприемачество от 17 април 2013 г.

- предприемачество следва да бъдат регулирани в отделен нормативен акт.
- 5.3. Съществуват сериозни различия в развитието на социалната икономика и социалното предприемачество между страните – членки на ЕС, което е резултат и от липсата на общоприета европейска легална дефиниция на понятието “социално предприятие”. Такава дефиниция наскоро бе предложена за целите на Регламента на ЕП и Съвета относно европейските фондове за социално предприемачество, от 17 април 2013 г. Необходимо е нормативната ни уредба да дефинира съдържанието на понятието „социално предприятие”, което да отчита характеристиките, посочени в Регламента, и да бъде съобразено с българския контекст, така че да се осигури баланс между икономическата ефикасност и социалните цели, като се даде превес не на формата, под каквато ще бъде организирано социалното предприятие като субект на правото, а на целите, които то си поставя и ефекта от дейността, който то преследва.
- 5.4. ИСС счита, че паралелно с намаляването на регулаторните режими за бизнеса, за социалните предприятия и социалното предприемачество следва да се предвидят и други допълнителни облекчения.
6. ИСС констатира, че предвидените към момента данъчни и други финансови и нефинансови стимули са крайно недостатъчни, за да се насърчи реалното развитие на социалното предприемачество в България.
- 6.1. Съществуващата днес политика за стимулиране на социалното предприемачеството в България е насочена предимно към хората с увреждания. В тази връзка ИСС счита, че е необходимо да се разработят стимули за цялата палитра от социални предприятия.
- 6.2. ИСС отчита съществуващите проблеми на социалните предприятия при достъпа им до финансов ресурс, необходим за тяхното развитие и препоръчва да се разработят специални финансови инструменти и се обмисли предоставянето на микрокредити за социалните предприятия при облекчени условия, с подкрепата на държавата и европейските фондове.
- 6.3. В контекста на вече изказаната своя позиция (Резолюция на ИСС за Акта за единния пазар II) ИСС отново настоява да се създаде

- подходяща стимулираща среда, в рамките на която целевите европейски фондове и финансови инструменти да бъдат по подходящ начин съчетани с националните мерки, което ще допринесе за повишаване на доверието у инвеститорите. Измерването на социално–икономическите ползи от социалните предприятия - на базата на разработена от ЕК методология, ще стане предпоставка за насочване на инвестиции в социалните предприятия в контекста на Регламента на ЕП и Съвета за Европейски фондове за социално предприемачество от 17 април 2013 г. и Предложението за Регламент на ЕП и Съвета за Програма на ЕС за социална промяна и социални иновации.
- 6.4. ИСС приветства включването на социалната икономика и социалното предприемачество като отделен инвестиционен приоритет в рамките на Тематична цел „Насърчаване на социалното приобщаване и борба с бедността” в бъдещата ОП „РЧР” за периода 2014 – 2020 г.
- 6.5. Регламентираните финансови и нефинансови стимули следва да бъдат в съответствие с правилата за държавна помощ.
7. ИСС подкрепя направената от ЕК препоръка да се улесни достъпът на всички социални предприятия до обществени поръчки, като бъдат въведени по-ясни и опростени правила, които да облекчат участието на социалните предприятия в процедурите за тяхното възлагане. България, подобно на други държави членки, трябва не само да се съобразява, но и да следи за изпълнението на политиките, предвиждащи „запазване (резервиране) правото на участие в обществени поръчки за икономически оператори, чиито принципни цели са социалната и професионалната интеграция на работниците с увреждания или в неравностойно положение, при условие че се спазва изисквания праг от 30% за хора с увреждания или работници в неравностойно положение“.
8. ИСС подкрепя идеята за възраждане на предприемаческия дух в Европа и предприятия във връзка с това План за действие “Предприемачество 2020”. Както ИСС нееднократно изтъква, сама по себе си социалната икономика има съществен потенциал за социални иновации, като насърчава намиращите се в затруднено положение в стремежа им да намерят разрешения на социалните си проблеми

(напр. по отношение на съвместяването на професионалния с личния живот, качеството на семейния живот и грижата за децата, равенството между половете, възрастните хора и хората с увреждания и др.).

8.1. ИСС напомня, че България трябва да осигури възможност младежите да придобиват практически опит в областта на предприемачеството още в хода на задължителното си образование.

8.2. За популяризиране на иновациите в социалното предприемачество ИСС предлага:

- повишаване информираността по въпросите на социалните иновации чрез споделяне на добри практики чрез публикации и взаимна обмяна на идеи;
- създаване на подходящи стимули като напр. награди за социалноинновативна идея в рамките на ежегодно утвърден конкурс;
- създаване на партньорски мрежи в страната и извън нея, които да обменят информация и организират съвместни инициативи, и други.

9. Според ИСС за насърчаване на социалното предприемачество са необходими по-добра разпознаваемост и популяризиране на ползите и приноса на социалните предприятия за икономическото и социалното развитие на страната и за обществото. Популяризирането на социалните предприятия и социалното предприемачество трябва да се основава на най-добрите съвременни комуникационни и информационни технологии, идеи, застъпени от ИСС в становището за кооперациите.

9.1. За да се осигури информационна достъпност за хората с увреждания, трябва да бъдат създадени достъпни, съобразени с вида на уврежданията комуникационни канали, като визуално представяне на текст, използване на брайлова азбука, жестомимични форми на комуникации и други.

9.2. Необходимо е да бъде извършено национално изследване на съществуващите форми и добри практики на социално предприемачество у нас.

9.3. ИСС предлага НСИ да приеме методика за създаване на сателитни сметки на социалните предприятия у нас, които са част

от концепцията за социалната икономика и към момента не се признават в системите на националните сметки в Европа като отделен институционален сектор.

10. ИСС отчита необходимостта от създаване от страна на местните власти на стимулиращи условия за социалните предприятия за осигуряване на заетост на лица от уязвимите групи и в определени региони, като се използват възможностите на Закона за общинската собственост.
 - 10.1. ИСС констатира, че общинските власти познават недостатъчно моделите и формите на социални предприятия поради липса на достатъчна и надеждна информация.
 - 10.2. Тъй като основно поле на дейност на социалните предприятия понастоящем са публичните услуги в социалната сфера, здравеопазването и образованието, ИСС счита, че е необходимо да се засили ролята и се разшири участието на социалните предприятия в предоставянето на услуги в нови сфери и в райони с ниска пазарна възвращаемост.
11. ИСС подкрепя идеята да се разработят модули за обучение и методология за финансова и техническа подкрепа, както и мрежа от обучители и бизнес консултанти, които да подпомогнат развитието на социалното предприемачество в България. Особено необходимо е да се разработи и утвърди методика за измерване на социалната добавена стойност и оценка на социалния ефект от дейността на социалните предприятия.
12. ИСС счита, че са нужни по-добре координирани взаимоотношения между образователните институции - предимно университетите, държавните и недържавните органи и организации, които предлагат и провеждат политиките по социално предприемачество, с цел по-пълно отразяване на ситуацията в страната и регламентиране на необходимите промени по приложение на социалното предприемачество.
13. Според ИСС трябва да се изгради необходимият капацитет на публичните власти за управление на процеса по разработване на политики за социалните предприятия, както и да се подобрят бизнес капацитетът им и подкрепящите го структури. Особено подходящо би било създаването на подкрепяща среда – центрове за бизнес

подкрепа, обучение и техническа помощ, маркетинг и достъп до пазари, участие в мрежи за обмяна на опит и други.

14. ИСС е на мнение, че е необходима публична подкрепа за достъп до пазари и търговска реализация на продуктите на социалните предприятия. Липсата на пазари за продукцията на социалните предприятия подронва и подценява тяхното значение и роля като активни участници на пазара на стоки и услуги.

Въведение

Социалната икономика и социалното предприемачество са обект на специално внимание от страна на Европейската комисия (ЕК), особено през последните години. Това се дължи на потенциала им да намират решения на проблемите на обществото, свързани със създаването на устойчиви работни места, улесняването на социалната и трудовата интеграция, предоставянето на социални услуги и подобряването на качеството на живот, включително и борбата срещу бедността и социалната изолация.

Социалните предприятия и социалното предприемачество заемат централно място в дневния ред на ЕК и в частност в нейната Стратегия „Европа 2020“ за „интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж“. Те са ключов елемент и на Европейския социален модел и допринасят за изпълнение на социалнозначимите цели на стратегията. Тяхното нарастващо значение - особено в контекста на икономическата и финансовата криза, е предимно резултат от нуждата на европейците от по-етично и по-социално измерение на тяхната работа, потребление, спестявания и инвестиции.

В последните години ЕК започна създаването на политическа рамка в подкрепа на социалната икономика и социалното предприемачество, която намери израз в редица политически документи, очертаващи границите и възможностите за тяхното развитие².

Темата за социалните предприятия и социалното предприемачество отдавна привлича вниманието и на Икономическия и

² Доклад на Европейския парламент относно социалната икономика, 2009 г.; Съобщение на ЕК „Инициатива за социално предприемачество“, 2011 г.; Акт за единния пазар I, 2011 г. и Акт за единния пазар II, 2012 г.; Регламент на ЕП и Съвета относно европейски фондове за социално предприемачество, 17 април 2013 г.; Предложение за РЕГЛАМЕНТ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА за програма на Европейския съюз за социална промяна и социални иновации, 2011 г.

социален съвет. Настоящият анализ е естествено продължение на проблематиката, засегната във вече приетите от ИСС становища, имащи отношение към социалната икономика, а именно: „Социалната икономика – възможности и перспективи за развитие в България”, „Ролята на кооперациите за развитие на социалната икономика” и „Възможности за трудова реализация на хората с увреждания”. В своя резолюция по Акта за единния пазар II ИСС също взе отношение в подкрепа на развитието на социалното предприемачество и социалното сближаване в България.

За целите на настоящия анализ термините „социално предприятие” и „социален бизнес” са взаимозаменяеми.

I. Социалното предприятие – дефиниция, правна рамка и данъчен режим. Модели на действащи в България социални предприятия

1. В актуализирано изследване³ (след приемането на България и Румъния в ЕС) на Международния център за изследвания и информация за публичната, социалната и кооперативната икономика (CIRIEC), осъществено по поръчка на ЕИСК, се посочва, че статутът на социалната икономика или социалните предприятия се признава законово в следните държави – членки на Европейския съюз: Испания (Закон за социалната икономика, 2011 г.); Гърция (Закон за социална икономика и социални предприятия); Белгия (Закон за социалната икономика, 2008 г. и Регионален закон, 2012 г.); Финландия (Закон за социалните предприятия, 2003 г.); Литва (Закон за социалните предприятия, 2004 г.); Италия (Закон за социалните предприятия, 2005 г.); Словения (Закон за социалните предприятия, 2011 г.); Португалия (проект на Закон за социална икономика, 2012 г.); Полша (проект на Закон за социална икономика, 2012 г.); Холандия (проект на Закон за социалните предприятия, 2012 г.); Румъния (проект на Закон за социалните предприятия, 2012 г.); Франция (проект на Закон за солидарна икономика, неodobрен).
2. Според изследване, проведено в 31 европейски държави⁴, дефинициите за социално предприятие (СП) варират значително. Във всички страни се откриват социални предприятия, които съществуват под различни правни форми. В някои страни те са регистрирани като частни

³ “The Social economy in the European Union”, CIRIEC, 2012.

⁴ Study on Practices and Policies in the Social Enterprise Sector in Europe, Austrian Institute for SME Research and TSE Entre, Turku School of Economics, Finland, Vienna, June 2007.

компани, в други - под формата на социални кооперативи, асоциации, доброволни организации, благотворителни или взаимоспомагателни организации, а в трети страни те не се вписват в нито една от изброените правни форми. За пръв път социалното предприятие е обозначено с много краткото определение „бизнес с водещи социални цели” от Департамента по търговия и индустрия към правителството на Великобритания през 2002 г. Към настоящия момент⁵ в България няма самостоятелен нормативен акт, който да „регулира“ социалното предприятие или социалното предприемачество като такова. Затова ИСС препоръчва да се даде определение на социално предприятие в отделен национален нормативен документ, в който да бъдат отразени посочените в европейските документи основни характеристики на социалните предприятия и да бъде поставена законова основа за тяхното конституиране.

3. Насоката, зададена от европейските документи във връзка с определението на понятието „социално предприятие”, е ясна. Една от най-кратките дефиниции е „предприятие със социални цели“, което трябва да осигури баланс между:
 - икономическата (стопанската) ефикасност и социалните цели, които си поставя;
 - икономическите (стопанските) дейности с нестопанска (като разпределение) насоченост;
 - самопомощта и солидарността⁶.
4. Във всички европейски документи СП е припознато като ключов компонент на гражданското общество и на Европейския социален модел. Подчертава се, че социалните предприятия са неразделна част от широкото гражданско общество и основен компонент на сектора на социалната икономика, които трябва да бъдат подкрепени политически и финансово в своята цялост. Към социалната икономика се включват и други предприятия като кооперации, взаимоспомагателни дружества, сдружения, фондации, социални НПО и др., като те обикновено отговарят на редица критерии⁷.

5. Основни белези на СП

⁵ Прегледът на законодателството е към април 2013г.

⁶ A comparative perspective on legal frameworks for the social economy by Hans-H. Münkner, University of Marburg, Germany.

⁷ “Социални предприятия и Стратегия “Европа 2020”: иновативни решения за устойчива Европа”, конференция на група “Други интереси” на ЕИСК, Брюксел 2012г.

5.1. В българската както и в повечето други европейски правни доктрини съществуват две разбирания относно това върху какво следва да се постави фокусът при дефиниране на критериите, на които трябва да отговаря СП – дали върху правната форма на обединението, давайки му изрична правноорганизационна форма и регламентация, или върху поведението на самия субект. Видно от проектодефинициите, посочени по-долу, в българската рамка (засега стратегическа) се дава превес не на формата, под която ще бъде организирано социалното предприятие като субект на правото, а на целите, които си поставя и какъв ефект преследва. Важно е дейността на СП да бъде насочена към предоставянето на стоки или услуги на лица в неравностойно положение, въвличането на тези лица в процеса на производство и предоставянето на стоки или услуги, така че да се постига положителен социален ефект за обществото.

5.2. В **Националната концепция за социална икономика** са дадени следните дефиниции, имащи отношение към СП:

- „Социални предприятия” могат да бъдат кооперации, предприятия и организации, надлежно регистрирани съгласно националното законодателство, чийто предмет на дейност има социален и хуманитарен резултат и те реинвестират печалба за социални цели.
- „Социално предприятие” - бизнес с водещи социални цели, чийто излишък е реинвестиран обратно в бизнеса или в общността.
- „Социален предприемач” - лице, което мобилизира ресурси и използва възможности, за да отговори на съществуващи нужди, да помогне на хора в неравностойно положение.
- „Социално предприемачество” - стопанска дейност, която съчетава възможностите на пазара със социалните каузи, като в центъра са хората и техните нужди.
- „Компас за социалното предприятие” - метод за идентификация на принадлежността на едно юридическо лице към социалната икономика.

5.3. С оглед на така заложените условия като социални могат да се идентифицират различни по правноорганизационната си форма предприятия, стига стопанската им дейност да е насочена към подобряване положението на лица от уязвимите групи. Следователно, за да бъде определено едно предприятие като

„социално”, то трябва да притежава следните допълнителни белези:

- Осъществяваната от предприятието стопанска дейност да има изразен и траен социален ефект т.е. дейностите, извършвани в социалното предприятие, да преследват изначално и постоянно във времето определени социални цели. Тук следва да се отбележи, че еднократното предоставяне на финансова или нефинансова помощ/подкрепа на едно лице от социално уязвима група или предоставянето на еднократна услуга не могат да бъдат считани за дейност на СП.
- Осъществяваната от СП стопанска дейност да има специфично предназначение или цел - да подобри жизненото равнище на лица, считани от обществото за уязвими; да осигури заетост и да създаде условия за икономическата им независимост; да предоставя услуги или друга форма на подкрепа с оглед ефективното им социално включване.

5.4. Регламентираните финансови и нефинансови стимули следва да са в съответствие с правилата за държавна помощ.

5.5. Липсата на изрична правна регламентация днес дава възможност СП да бъде създадено под различни правноорганизационни форми, стига дейността му да цели постигането на положително, измеримо социално въздействие, а не на максимална печалба. Генерираната печалба трябва да се реинвестира основно за постигането на социалните цели. Ако по изключение дадено предприятие разпределя печалба между акционери и собственици, това трябва да бъде по установени правила и процедури, така че разпределянето на печалбата да не оказва отрицателно въздействие върху основната социална цел на предприятието. Практиката показва, че основните форми за обособяване на социалните предприятия в България са следните:

5.5.1. Юридически лица с нестопанска цел (ЮЛНЦ), които могат да извършват пряко стопанска дейност. Именно тази стопанска дейност би определила ЮЛНЦ като социално предприятие, стига тя да бъде насочена към постигането на определена социална цел. Законът за ЮЛНЦ предвижда

специални изисквания към стопанската дейност на ЮЛНЦ⁸ - да бъде допълнителна, да е свързана с основния предмет на дейност, да е регламентирана в устройствения акт, да не се разпределя печалба, а ако такава се генерира, тя да се използва за постигане на нестопански цели.

5.5.2. Кооперации на хора с увреждания, както и други видове кооперации, които предоставят социални услуги или стоки на уязвими, маргинализирани лица: лица в неравностойно положение или в изолация; или използват метод на производство на стоки или услуги, в който е заложена социалната им цел.

6. Финансиране на СП и данъчен режим за тях

6.1. Данъците, които имат отношение към дейността на социалните предприятия, са следните:

- **Корпоративен данък:** дължи се за печалбата, реализирана при осъществяване на стопанска дейност, както и от отдаване под наем на собствено движимо и/или недвижимо имущество, независимо дали стопанската дейност се извършва в България или в чужбина. Данъчната ставка е 10% върху печалбата за съответната данъчна година. Регламентацията се съдържа в Закона за корпоративното подоходно облагане (ЗКПО).
- **Данък върху разходите:** бива два вида - данък върху социалните разходи (например за социалните разходи, направени от социалното предприятие в качеството му на работодател по отношение на неговите работници или служители) и данък върху представителните разходи. Социалните предприятия, независимо дали са ЮЛНЦ или търговски дружества/кооперации, подлежат на общо основание на облагане с тези два вида данъци. Данъкът върху разходите е регламентиран в Част 4 от ЗКПО. Данъчната ставка и в двата случая е 10% върху размера на социалните, съответно представителните разходи.
- **Данък при източника:** това е окончателен данък, който се отнася за реализираните доходи от осъществяването на т. нар. непряка стопанска дейност, т.е., когато социалното

⁸ Чл. 3, ал. 3, 4, 5 и 6 от ЗЮЛНЦ.

предприятие е обособено в отделно дружество и ЮЛНЦ получава дивиденди или ликвидационни дялове за участието си в него. Регламентацията се съдържа в ЗКПО. Данъчната ставка е 5% върху размера на получения дивидент, съответно ликвидационен дял.

- **Данък добавена стойност:** Задължението за начисляването му се отнася до лицата, извършващи независима икономическа дейност в съответствие със Закон за данъка върху добавената стойност (ЗДДС). Такава по смисъла на закона е всяка една дейност, която се осъществява редовно или по занятие от едно лице срещу възнаграждение. За такава дейност следователно би се считала дейността на социалните предприятия, независимо под каква правноорганизационна форма съществуват те. За целите на облагането се предвижда регистрационен режим пред НАП.

6.2. Данъчните облекчения за корпоративни дарители включват законната възможност по реда на ЗКПО да намалят с до 10 на сто положителния си счетоводен финансов резултат (счетоводната печалба), когато разходите за дарения са направени в полза на:

- здравни и лечебни заведения, в това число и за комуни за лечение на наркозависими, както и на наркозависими лица за тяхното лечение;
- специализирани предприятия или кооперации на хора с увреждания, вписани в регистъра по чл. 29 от ЗИХУ, в полза на Агенцията за хората с увреждания, на хора с увреждания, както и за технически помощни средства за тях;
- ЮЛНЦ, регистрирани в Централния регистър на юридическите лица с нестопанска цел, за общественополезна дейност с изключение на организации, подпомагащи културата по смисъла на Закона за меценатството.
- други, изброени в закона субекти.

6.3. Данъчните облекчения за дарители – физически лица, направили дарения в полза на СП, са възможни по реда на Закона за данъците върху доходите на физическите лица (ЗДДФЛ). Според този закон физическите лица могат да приспаднат до 5 % от своя облагаем доход при дарения, направени в полза на:

- здравни заведения по чл. 21, ал. 2, т. 1 – 3 от Закона за здравето;
 - лечебни заведения;
 - специализирани предприятия или кооперации на хората с увреждания, вписани в регистъра по чл. 29 от Закона за интеграция на хората с увреждания, както и в полза на Агенцията за хората с увреждания;
 - ЮЛНЦ, регистрирани в Централния регистър на юридическите лица с нестопанска цел за осъществяване на общественополезна дейност, с изключение на организации, подпомагащи културата по смисъла на Закона за меценатството;
 - комуни за лечение на наркозависими;
 - други, изброени в закона субекти.
- 6.4. Освобождаване от заплащане на местен данък дарение за получените от ЮЛНЦ – социално предприятие, дарения или предоставените от него дарения на други лица. Това облекчение е предвидено в Закон за местните данъци и такси (ЗМДТ) и може да се ползва само ако ЮЛНЦ - социално предприятие, е регистрирано в обществена полза в Централния регистър при Министерството на правосъдието.
- 6.5. Друг вид данъчни преференции съществуват единствено още за специализираните предприятия за хора с увреждания. Корпоративният данък се преотстъпва изцяло на юридическите лица - специализирани предприятия или кооперации по смисъла на Закона за интеграция на хората с увреждания, които към 31 декември на съответната година са членове на национално представителните организации на и за хора с увреждания и в които най-малко:
- 20% от общия брой на персонала са незрящи и слабо виждащи хора, или
 - 30% от общия брой на персонала са хора с увреден слух, или
 - 50% от общия брой на персонала са хора с други увреждания.
- 6.6. Съществуват и данъчни облекчения за предприятията, които се ангажират с наемане на работа на трайно безработни лица. Съгласно ЗКПО данъчно задължено лице има право да намали счетоводния си финансов резултат при определяне на данъчния финансов резултат, когато е наело лице по трудово

правоотношение за не по-малко от 12 последователни месеца и към момента на наемането му то е:

- регистрирано като безработно за повече от една година, или
- регистрирано безработно лице на възраст над 50 години, или
- безработно лице с намалена работоспособност.

6.7. ИСС счита, че предвидените към момента данъчни облекчения са крайно недостатъчни, за да се стимулира реално развитието на социалното предприемачество в България. Облекчения съществуват преди всичко към корпоративните дарители и в по-малка степен към дарителите - физически лица. Подобна мярка насърчава по-скоро корпоративната социална отговорност. Липсват сериозни данъчни стимули за извършваната дейност от страна на СП, като политиката за финансови стимули е насочена в голяма степен само към предприемачество за една от уязвимите групи, свързана с хората с увреждания.

6.8. Според Съвета има нужда от правна рамка, която да гарантира насърчителна среда за развитие на СП, като ясно се регламентират конкретните данъчни облекчения към всички, които покриват определението и резултата за СП, и то с оглед на извършената от него дейност.

7. Стимулиране на СП чрез „позитивна“ дискриминация

7.1. Една от най-честите мерки, които се използват в световен мащаб за стимулиране на социалната икономика, са тези, свързани с т. нар. „позитивна“ дискриминация (наричана още «обратна»)⁹. В българското законодателство има различни примери за позитивна дискриминация, но най-много отнасящи се до дейността на социалните предприятия като субекти, които участват в стопанския оборот, са предвидените хипотези в едни от последните изменения на Закона за обществените поръчки. Според този закон възложителят е длъжен да запазва правото за участие в процедури за възлагане на обществени поръчки за специализирани предприятия или кооперации на хората с увреждания, когато:

- предметът на поръчката е включен в списък, утвърден от Министерския съвет, или

⁹Директен цитат от : <http://www.legaltheory.org/index.php?rid=22&id=181>

- поръчката се изпълнява по програми за защита на заетостта на лица с увреждания.

В тези случаи специализираните предприятия или кооперации на хората с увреждания участват при условие, че могат да изпълнят най-малко 80 % от предмета на поръчката със собствено производство и ресурс или с подизпълнители, които също са специализирани предприятия или кооперации на хора с увреждания. За целта национално представителните организации на и за хората с увреждания ежегодно до 30 септември на текущата година публикуват на Портала за обществени поръчки информация за капацитетните възможности на техните членове.

7.2. ЕК препоръчва да се улесни достъпът на всички социални предприятия (не само за хора с увреждания) до обществени поръчки като „запазени поръчки“. Държавите членки могат да „запазват (резервират) правото на участие в обществени поръчки за икономически оператори, чиито принципни цели са социалната и професионалната интеграция на работниците с увреждания или в неравностойно положение. В тази връзка ИСС напомня, че тази „позитивна“ дискриминация трябва да следва препоръката на ЕК да се изисква праг от 30% за хора с увреждания или работници в неравностойно положение.

II. Политики на ЕС в областта на социалното предприятие и предприемачество – стратегии, планове за действие, предизвикателства

1. ЕК целенасочено и последователно работи по създаването на политическа рамка в подкрепа на социалната икономика и социалното предприемачество в ЕС. ИСС приветства тези усилия и констатира, че те оказват сериозно влияние върху развитието на социалната икономика у нас. За изключително важното място на СП и социалното предприемачество у нас и в ЕС допринасят разработването и прилагането на множество ключови документи¹⁰ като:

¹⁰ Доклад на Европейския парламент относно социалната икономика, 2009 г.; Съобщение на ЕК „Инициатива за социално предприемачество“, 2011 г.; Акт за единния пазар I, 2011 г. и Акт за единния пазар II, 2012 г.; Регламент на ЕП и Съвета относно европейски фондове за социално предприемачество, 17 април 2013 г.; Предложение за РЕГЛАМЕНТ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА за програма на Европейския съюз за социална промяна и социални иновации, 2011 г.

- Съобщенията на Комисията „Инициатива за социално предприемачество - създаване на благоприятна среда за насърчаване на социалните предприятия като основни участници в икономиката и социалната иновативност” и „Към възстановяване и създаване на работни места”;
 - „Акт за единния пазар I: Дванадесет приоритетни мерки за насърчаване на растежа и укрепване на доверието”, единият от които се отнася до насърчаване на социалното предприемачество;
 - „Акт за единния пазар II - Заедно за нов растеж”;
 - Резолюцията на Европейския парламент относно инициативата за социалното предприемачество;
 - Специален доклад от ЕИСК от 2012 г. - „Социалната икономика в Европейския съюз”, който актуализира подобен доклад, издаден през 2008 г. В него се изследват състоянието, приносът, правните инструменти и публични теполитики, отнасящи се до социалната икономика и ролята ѝ за преодоляване на икономическата криза.
2. Други стратегически документи, отнасящи се до СП и социалното предприемачество са:
- 2.1. Стратегия “Европа 2020”, където в Приоритет 3 е записано постигането на „приобщаващ растеж, чрез който ще се стимулира икономиката с високи равнища на заетост, която да доведе до социално и териториално сближаване”.
- 2.2. Съобщение на ЕК “Инициатива за социално предприемачество – Създаване на благоприятна среда за насърчаване на социалните предприятия като основни участници в икономиката и социалната иновативност”, в което е представен план за действие в подкрепа на социалното предприемачество в Европа в три основни направления:
- Първото направление цели улесняване на достъпа до частно финансиране и мобилизиране на европейски средства за подкрепа на финансирането на социалните предприятия. Очаква се това да подтикне частните и публичните участници да инвестират повече със свой капитал или заеми в СП.

Вследствие предприемането на това ключово действие, ЕК предложи създаването на Регламент за европейски фондове за социално предприемачество, който е приет от ЕП и Съвета на 17 април 2013 г., и Програма за социална промяна и социални иновации. В рамките на програмата се предвижда създаването на европейски финансов инструмент в размер на 90 млн. евро, който ще улесни достъпа до финансиране на социалните предприятия при стартиране на дейността им, нейното разширяване и развитие.

- Второто направление засяга подобряването на информираността за социалното предприемачество чрез разработване на съответни инструменти. В тази насока ИСС приветства намерението на МТСП съвместно с НСИ, АСП и ЦКС да се създаде национална база данни за социалните предприятия в страната.
- Третото направление е свързано с подобряването на правната среда за социалното предприемачество, като се предвижда ЕК да уточни правните форми, които могат да бъдат използвани от социалните предприемачи, както и да се улесни достъпът на социалните предприятия до обществени поръчки.

2.3. Европейска стратегия за заетост. Тя има за цел в съответствие със стратегия „Европа 2020“ да подпомогне създаването в целия Европейски съюз (ЕС) на повече и по-добри работни места. Стратегическите цели в подкрепа на това са:

- да се даде „нов импулс“, като се ангажират всички заинтересовани лица и се подсилят механизмите за контрол върху националните споразумения в областта на съчетаването на гъвкавост и сигурност при наемане на работа;
- да се развие самостоятелната заетост.

2.4. План за действие „Предприемачество 2020 г.: Възраждане на предприемаческия дух в Европа“, който е изготвен през 2013 г. и очертава стъпките за решителни съвместни действия за разгръщане на предприемаческия потенциал, като се премахнат съществуващите пречки и се осъществят радикални промени в предприемаческата култура в Европа. Предлагат се незабавни действия в три области:

- Първата е образование и обучение по предприемачество с две основни насоки - повишаване на обхвата и качеството на обучението по предприемачество и висше образование по предприемачество.

- Втората област на действие е създаване на благоприятна среда за растеж и развитие на предприятията чрез премахване на пречките, които спъват тяхното създаване и развитие; достъп до финансиране; подкрепа през решаващите етапи от жизнения цикъл и разрастването на предприятията; разгръщане на новите стопански възможности, които предлага цифровизацията; полесно прехвърляне на собствеността върху предприятията; преразглеждане на процедурите за обявяване в несъстоятелност и осигуряване на втори шанс за добросъвестни предприемачи, изпаднали в несъстоятелност; намаляване на регулаторната тежест.
 - Третата област на действие се отнася до мерките за популяризиране на предприемачите като примери за подражание и приобщаване към предприемачеството на жените, възрастните хора, мигрантите, безработните и младите хора.
- 2.5. Регламент на европейския парламент и на Съвета относно европейски фондове за социално предприемачество от 17 април 2013 г. Той трябва да окаже подкрепа на пазара на социалните предприятия чрез по-ефективно набиране на средства от инвестиционни фондове, които са ориентирани към тези предприятия. Предвижда се създаване на Европейски фонд за социално предприемачество като предприятие за колективно инвестиране, което има за цел да инвестира най-малко 70 % от съвкупните си капиталови вноски и непоисканата част от ангажирания акционерен капитал в активи, които са квалифицирани инвестиции.

3. Предизвикателства пред СП в Европа

- 3.1. Според ИСС социалните предприятия и социалното предприемачество са изправени пред редица предизвикателства, свързани с тяхната по-добра разпознаваемост, създаване на по-благоприятна правна и институционална среда за функционирането им, както и предоставяне на по-добри финансови възможности за тяхното развитие.
- 3.2. ИСС препоръчва да бъде създадена единна европейска дефиниция за СП, която да стане основа за разписването на законови действия по конституирането на социалните предприятия у нас.

- 3.3. Според ИСС е необходимо изрично признаване от публичните власти на различната идентичност на тези организации.
- 3.4. ИСС счита за необходимо усъвършенстването на сътрудничеството на хоризонтално (между социалните предприятия) и вертикално (между социалните предприятия и публичните институции) равнище.

4. Социална икономика и иновации

- 4.1. Като взема предвид, че социалната икономика има съществен потенциал за социална иновация, ИСС настоява СП да бъдат допълнително насърчавани в усилията им да намират иновативни решения на социални проблеми (като напр. съвместяване на професионалния и личния живот, равенството между половете, качеството на семейния живот и способността да се грижат за деца, възрастни хора и хора с увреждания).
- 4.2. Една от последните иновации в социалната сфера е концепцията за „Експерти от опит”, развита именно като форма на социално предприемачество. Това са лица със специфична експертиза, придобита посредством лични преживявания и опит в социалното изключване. Инициативата има за цел да надгради съществуващите в Европа успешни практики за справяне със социалната изолация, като въведе качествено различен подход за работа с уязвими групи чрез създаване на професията „експерт от опит“.

5. Социален ефект от дейността на социалните предприятия

- 5.1. Многократно в различни актове ИСС е изтъквал, че социалното предприемачество има съществена роля за социалното сближаване и създаването на растеж и работни места. В приетата резолюция относно Съобщението на Европейската комисия (ЕК) - „Акт за единния пазар II – Заедно за нов растеж”, ИСС приветства инициативата на Европейската комисия „да разработи методология за измерване на социално - икономическите ползи от социалните предприятия“. Измерването на положителния, социален ефект от дейността на социалните предприятия е необходима предпоставка за насочване на инвестиции в социалните предприятия в контекста на Регламента на ЕП и Съвета за Европейски фондове за социално предприемачество от

17 април 2013 г. и Предложението за Регламент на ЕП и Съвета за Програма на ЕС за социална промяна и социални иновации¹¹. Тази програма е инструмент, който се управлява директно от Европейската комисия и има за цел да подкрепи заетостта и социалните политики в рамките на Европейския съюз. Програмата е част от приетия законодателен пакет на Европейската комисия за кохезионна политика за периода 2014-2020 г. Тя обединява три съществуващи програми: Прогрес (Програма за заетост и социална солидарност), EURESS (Европейските услуги по заетост) и Progress Microfinance (Програма за микрофинансиране), като увеличава техния обхват.

5.2. Според ИСС, за да бъдат изпълнени насоките, заложен в посочените по-горе документи, е необходимо да се създаде подходяща стимулираща среда, в рамките на която целевите европейски фондове и финансови инструменти да бъдат съчетани по подходящия начин с национални мерки. Това категорично ще допринесе и за повишаване на доверието на инвеститорите.

III. Постигания, приоритети и проблеми в развитието на социалното предприемачество в България

1. ИСС счита, че социалните предприятия в България са все още неоползотворен бизнес модел. Сега действащите социални предприятия са предимно неправителствени организации, които, прилагайки съответното законодателство, създават социални предприятия, чиято стопанска дейност е насочена към реализиране на социалната цел и мисия на организацията.
2. Социалните предприятия в България осъществяват дейността си в различни сектори, като най-сериозно участие имат във:
 - доставката на социални услуги;
 - предоставянето на работа на хора с увреждания;
 - посредничеството при намиране на работа на незаети лица;
 - предоставянето на здравни услуги;
 - дейността в сферата на образованието и други.
3. При реализирането на тези дейности водещото е не производството на краен продукт, а постигнатият социален ефект за самите лица, изразяващ се в получаването на необходимата подкрепа, за да се

¹¹http://ec.europa.eu/internal_market/investment/social_investment_funds/index_en.htm

интегрират в обществото. В този смисъл съществуват три основни модела на СП:

- 3.1. Най-разпространеният модел е този, който създава заетост и развива работната сила. Чрез стопанската дейност се създават работни места предимно за хора в неравностойно положение. Най-често СП се явява работодател на хора с увреждания с цел да се осъществи интеграция на лицата с намалена трудоспособност на пазара на труда и се създадат условия за по-добър живот.
 - 3.2. Друг популярен модел на СП е този, при който предприятието произвежда и стоки, за които търси пазар, като се ангажира и с тяхната дистрибуция. Най-често в СП са ангажирани лица с увреждания, които под формата на трудова терапия участват в производството на определени стоки. Съществуващите социални предприятия в България в рамките на този модел се ангажират в производството на определени продукти от лица, които са безработни или в състояние на социално изключване. Целта е да им се даде възможност за заетост и се подобрят възможностите за тяхното социално включване.
 - 3.3. Третият съществуващ модел в България е свързан с предоставянето на социални услуги обикновено срещу заплащане на външни клиенти, като едновременно с това СП осигурява социални услуги на своите членове. Заплащането става по договор с държавата или общината. В рамките на този модел услугите се предоставят на различни потребители, които заплащат директно на СП за пряката услуга.
4. В изпълнение на Стратегия „Европа 2020“ у нас е разработена **Национална програма за реформи (2011-2015 г.)**, в която са развити целите и политиките за развитието на България в краткосрочен и средносрочен план. Посочени са четири приоритетни области:
- по-добра инфраструктура;
 - конкурентоспособна младеж (намаляване на дела на рано напусналите училище, увеличаване броя на младите хора, завършили висше образование, стимулиране на младите учени, реализация на младите хора в България);
 - по-добра бизнес среда (по-висока заетост, повече инвестиции, вкл. в иновации);

- по-голямо доверие в държавните институции (защита на интересите на гражданите и бизнеса, социална справедливост и сигурност).

- 4.1. ИСС подкрепя и предвидените мерки, свързани със социалната икономика, идентифицирани в този документ, които следва да бъдат приложени в краткосрочен и средносрочен план, а именно: разработване на Наръчник за правните норми в областта на социалното предприемачество; разработване на Национална концепция за активен живот на възрастните хора; подкрепа за осигуряване на съвременни социални жилища за настаняване на уязвими, малцинствени и социално слаби групи от населението и други групи в неравностойно положение; създаване на нови и подкрепа на съществуващи предприятия в сферата на социалната икономика, което има отношение към развитието на социалното предприемачество в България.
5. Визията и приоритетните цели за насърчаване развитието на социалната икономика у нас са определени в **Национална концепция за социална икономика**, приета през 2011. Тя следва приоритетите на Стратегия „Европа 2020“ за насърчаване на социалната икономика за постигане на устойчивост, икономически растеж и повишаване качеството на живот (най-вече на групите в неравностойно положение). ИСС счита, че за да бъдат реализирани тези ангажименти, държавата следва да създаде подходяща правна и институционална среда и координирани секторни политики, които да позволят в ускорен план да бъдат въведени в практиката успешни модели на социални предприятия. В Концепцията са развити и критерии за идентификация на предприятия и организации от социалната икономика, които да послужат като основа за създаването на благоприятна (административна и правна) среда за развитието на социалните предприятия (достъп до финансиране, социални клаузи при обществени поръчки, данъчни облекчения и др.). Концепцията служи като стандарт, който да съдейства за подпомагане развитието на социалната икономика и стимулиране на всички участници за популяризиране духа на социалната солидарност. Според Концепцията социалната икономика е „едновременно част от реалната икономика и част от гражданското общество, в която физически и/или юридически лица, сдружения на доброволци или други организирани субекти осъществяват

- стопанска дейност в обществена полза и реинвестират печалба за постигане на социални цели”.
6. В приетата от МС **Национална стратегия за младежта 2010–2020 г.** се отбелязва, че в България трябва да се подобрят икономическата активност и кариерното развитие на младите хора, като се популяризира социалното предприемачество сред тях. За тази цел е необходимо насърчаване на публично-частните партньорства и социалното предприемачество в сферата на услугите за развитие на младите хора. За реализацията и активното участие на младите хора в обществения и икономическия живот е нужна както подходяща и благоприятна среда, така и условия за училищно и университетско образование в областта на социалното предприемачество.
 7. България прие и **Национална стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване (2020)**¹², чийто приоритет е да се осигурят възможности за заетост и повишаване на доходите чрез активно включване на гражданите на пазара на труда. Сред конкретните мерки е и насърчаване на предприемачеството, включително и на социалното предприемачество.
 8. Разписана е и **Дългосрочна стратегия за заетост на хората с увреждания 2011–2020 г.**, която цели да осигури възможности на хората с увреждания в трудоспособна възраст да упражняват ефективно правото си на свободен избор на трудова реализация, както и да подобри качеството им на живот за свободно и пълноценно включване в обществения живот на страната.
 9. В рамките на **Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”** област на интервенция 5.1 „Подкрепа на социалната икономика” се предоставя подкрепа на съществуващи специализирани предприятия, кооперации на хора с увреждания и социални предприятия. Подкрепя се създаването на нови форми на социални предприятия, в това число и защитени работилници, и условия за активизиране на общностни и доброволчески инициативи, допринасящи за повишаване на равнището на социалния капитал.
 10. ИСС още веднъж подчертава, че уязвимите групи и техните проблеми са многообразни и „отговорът“ трябва да съответства на техните нужди и да бъде гъвкав, за да е резултатен и ефективен. Не е важен „пътят към решенията“ (пътят може да бъде различен, както са многообразни и необятни възможностите за стопанските

¹² Документът е приет от Министерски съвет на 6 февруари 2013 г.

- инициативи), по който се стига до резултата, важен е самият резултат, а той трябва да гарантира по-успешна интеграция и устойчиво преодоляване на социалното изключване в нашата страна.
11. ИСС е убеден, че разпокъсаната и непълна правна уредба (адресираща по отделни сектори - доставчици на социални услуги, специализирани предприятия и пр.) се отразява негативно върху развитието на единна и последователна държавна политика за подкрепа на социалната икономика и социалните предприятия у нас, което рефлектира върху тяхната устойчивост и ефективност.
 12. Според ИСС е необходимо добрите практики и модели у нас да бъдат открити и популяризирани, както и да се създадат условия за разпространение на добрите примери чрез създаването на национални и международни мрежи за обмяна на знания и опит. В тази връзка ИСС приветства публикуването от страна на ЕК на 4-то издание на ръководството за социална Европа, посветено на социалната икономика и социалното предприемачество, в което са посочени добри примери (от българска страна е посочена ТПК Черноморка, Бургас).
 13. Съветът счита за необходимо да бъдат създадени условия и подкрепящи мрежи за социалните предприемачи у нас, за да развият те своите компетенции и да са в състояние да обменят информация и опит. В този смисъл ИСС подкрепя координирането на усилията на различните заинтересовани страни – държавни и недържавни органи и организации, академични среди и други, които могат да съдействат за по-добрата информираност за социалното предприемачество.

Проф. д-р Лалко Дулевски
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ИКОНОМИЧЕСКИЯ И СОЦИАЛЕН СЪВЕТ